

Posudek na diplomovou práci Martiny Bendové *Fenomén Finnish Weird očima českých čtenářů / The Finnish Weird Phenomenon Through the Eyes of the Czech Readers* (Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav germánských studií, Oddělení finských studií; Praha 2018).

Diplomová práce Martiny Bendové se zabývá jedním z nejaktuálnějších jevů finské literární scény, tzv. fenoménem *Finnish Weird* (finsky *suomikumma*, do češtiny můžeme přeložit jako 'finské podivno') a jeho českou recepcí, která sestává téměř výhradně z reakcí na překlady děl charakterizovatelných jako *Finnish Weird* do češtiny. Přístupy literárních vědců k danému fenoménu jsou různé, od hloubkových žánrových analýz po skeptické názory, označující *Finnish Weird* za marketingový tah. Ať už je finské podivno cokoli, získalo si v posledních letech obrovské množství fanoušků po celém světě a jeho popularita přispěla a přispívá ke stále rostoucímu počtu překladů z finštiny do jiných jazyků. Je potěšitelné, že otázky s tímto jevem spojené zajímají do hloubky i studenty finské literatury v České republice.

Historií, kontextualizací a vznikem fenoménu *Finnish Weird* se diplomantka zabývá v první kapitole práce (celá práce se skládá z úvodu, tří kapitol, závěru, seznamu literatury a příloh). V kapitole "Fantastika a *Finnish Weird*" se Martina Bendová pouští do "džungle" žánrového názvosloví souvisejícího s kategorizací finské fantastické literatury i fantastiky obecně, aniž by si kladla nemožný cíl zavést do žánrového názvosloví literární fantastiky nějaký ucelený a důsledný systém. V souvislosti s finským podivnem, které se chce programově vymykat všem nálepkám a kategoriím, by byl takový cíl dvojnásobně nemožný. Jakožto úvod do dané problematiky je ovšem tato kapitola velmi relevantní a pečlivě zpracovaná, diplomantka zdařile pracuje s velkým množstvím sekundární literatury angloamerické, české i finské provenience. Tento široký záběr jí umožňuje jak reflexi angloamerických teorií, které mají v oblasti fantastiky a jejího zkoumání tradičně klíčové místo, tak představení debat, které o fantastice proběhly a probíhají ve Finsku, a shrnutí dosavadního bádání v češtině. Originálním přínosem této kapitoly je především zamyšlení nad klíčovým termínem práce *Finnish Weird / suomikumma* a možnostmi, či lépe řečeno vhodností jeho převádění do dalších jazyků (s. 32–33); velmi cenné je rovněž srovnání aktuálního bádání o literární fantastice ve finském a v českém prostředí.

Literárněvědné těžiště práce spočívá v recepční estetice. Představení tohoto směru literární teorie a metodologie se diplomantka věnuje ve třetí kapitole práce nazvané "Recepce fenoménu *Finnish Weird*". Tato kapitola je výrazně kratší než ostatní, což je zásadně pozitivní: autorka se vyvarovala nešvaru typického pro diplomové práce, tj. obšírného referování teoretickometodologického rámce. Martina Bendová představuje recepční estetiku především prostřednictvím pojmu "horizont očekávání", s nímž hodlá nadále pracovat, na cca sedmi stranách. I zde se zároveň pokouší o propojení teoretického rámce se zkoumaným materiálem, viz podkapitola 2.2, "Čtenář fantastiky a jeho očekávání". Podkapitola 2.4 se už věnuje přímo problematice horizontu očekávání v souvislosti s žánrovou kategorizací literární fantastiky.

Třetí, stěžejní kapitola („Recepce fenoménu *Finnish Weird*“) definitivně potvrzuje dojem, který čtenář získal z předchozích kapitol, a sice že těžiště práce je jednoznačně v empirickém recepčním výzkumu. Sama autorka v úvodu píše, že tato kapitola je "jádem celé práce" (s. 12). Diplomantka analyzuje čtenářskou recepci z elektronických zdrojů včetně sociálních sítí, bez jejichž zkoumání je jakýkoli výzkum současné recepce literatury i jiných druhů umění nemyslitelný. Kde je to možné, srovnává autorka čtenářské ohlasy z internetových zdrojů s recepcí "tradiční", tj. především s recenzemi (často rovněž dostupnými na internetu) z pera literárních vědců a kritiků. Martina Bendová shromáždila úctyhodné množství materiálu a je

nutno ocenit, že se v něm nijak neutápí. Jednotlivé analýzy čtenářských a kritických ohlasů jsou vhodně rámovány stručnými pasážemi věnovanými představení jednotlivých autorů a charakteristikám jejich děl. Nejvíce pozornosti je, v souladu s cíli vytyčenými v předchozích kapitolách, věnováno diskusím o žánrovém zařazení jednotlivých textů.

Třetí kapitola práce obsahuje mnoho zajímavých a podnětných postřehů, vyplývajících z diplomantčiny reflexe čtenářských komentářů a shrnutých v závěru kapitoly (s. 123–127). Na obecnější rovině jsou výsledky bádání shrnuty v Závěru. Zde bych byla očekávala, že diplomantka bude věnovat více pozornosti genderovým aspektům reakcí českých čtenářek a čtenářů. Bylo by zajímavé zjistit, zda u finských čtenářů najdeme podobné předsudky vůči feministmu, jaké se objevují v citovaných českých reakcích na *Jádro slunce* Johanny Sinisalo (viz str. 78). Více pozornosti by si byly zasloužila analýza čtenářských reakcí na aktuální dění a společenské problémy obecně, nebo naopak absence těchto reakcí. Podle diplomantky může znít zařazení hororového románu *Bába motyka* “mezi díla tematizující problematiku seniorů” směšně, je však mít třeba na paměti relevantní tradici obdobných interpretací v rámci žánru fantastiky. Ve finském kontextu připomeňme dystopickou povídku “Charonův prám” Johanny Sinisalo, která byla (mj. i na základě výroků samotné autarky) interpretována jako reakce na debaty o eutanázii a postavení seniorů ve společnosti.

Z hlediska literárněvědného přínosu práce může být mírným zklamáním okolnost, že Jaussovy teorie hrají v reflexích čtenářských reakcí jen dosti obecnou roli (s. 125–126) – teoretičtější polohy aplikace myšlenek recepční estetiky se nedočkáme ani v Závěru. Teoretickometodologický aparát recepční estetiky tak tvoří jen orientační rámec práce. U spousty diplomových prací by tato okolnost mohla představovat problém, “Fenomén *Finnish Weird*” však tento nedostatek kompenzuje kvalitou a důkladností práce s primárním materiálem i schopností komparativního záběru, umožněným mj. jistě i diplomantčiny zázemím v bohemistických studiích. U některých formulací a terminologických řešení by bylo ovšem zajímavé otevřít diskusi – jako příklad uveďme pojem “většinová, obecně uznávaná literatura” na str. 26. Adjektivum “většinový” bývá používáno v souvislosti s “většinovým čtenářem” a tehdy může odkazovat na literaturu pomyslného středního proudu, někdy i na díla komerčního ražení; v poslední době se používá stále víc v souvislosti s literaturou většinové společnosti (v kontrastu k menšinové). Zde se adjektivum “většinová literatura” používá zjevně jako synonymum k pojmu “vysoká literatura” (viz další věta), čímž jsou podle všeho míněna díla přijímaná do literárního kánonu (?). Diplomantka sice pojem literární kánon zmiňuje (s. 49, 51), v souvislosti s problematikou literární recepce a žánrů by s ním ovšem mohla pracovat daleko více. Na str. 36 je drobná nepřesnost: autorem *Sarasvatin hiekkaa*, Písek Sarasvatí, není Markku Soikkeli, ale Risto Isomäki.

Práce Martiny Bendové je velkým přínosem pro mapování a zkoumání fenoménu finského podivna a finské fantastiky v českém kontextu. Jak ovšem sama diplomantka uvádí, finskou fantastikou se v diplomové práci zabývala například brněnská studentka finštiny Petra Ježková (2013) a Johannu Sinisalo zmiňuje i Tereza Dědinová ve své dizertaci z roku 2015. V oblasti zkoumání recepce daného žánru v českém prostředí je práce Martiny Bendové průkopnickou, o čemž svědčí i ukázkově zpracované přílohy včetně tabulek čtenářského hodnocení jednotlivých děl. Lze jen doufat, že diplomantka bude v bádání pokračovat – v závěru práce sama navrhuje několik zajímavých námětů, kterým by se v souvislosti s prohloubením výzkumu mohla v budoucnu věnovat. Důslednější aplikace teorií recepční estetiky by byla rozhodně přínosná, stejně jako využití novějších teorií recepce (viz F. Moretti, kritika a revize jeho teorií), zakládajících se na práci s *big data* a způsoby jejich vizualizace, které se nabízejí v souvislosti s internetovým materiálem. Výzkum knižního trhu a marketingových strategií, zmiňovaný na str. 130–131, může být pojednán sociologicky i v souvislosti s bádáním v oblasti

recepce. V rámci úvah o žánru fantastiky by byla jistě přínosná důkladnější reflexe freudovského termínu *unheimlich* (tísňivé, děsivé, cizí; viz str. 24), stejně jako vztahu fantastiky a alegorie, zmiňované na str. 20: zde připomeňme práci P. Lyytikäinen o románech Leeny Krohn (*Leena Krohn ja allegorian kaupungit*, 2013). Analýzám čtenářských očekávání by prospěly jistě i teorie možných a fikčních světů (T. Pavel, L. Doležel a další), spojené s hlubšími sondami do problematiky mizeze, nechápané ovšem jen mechanicky (ve smyslu realistického modu). Toto vše by mohlo vést rovněž k prohloubení komparativního aspektu a úvah nad postavením literární fantastiky v různých zemích, konkrétně ve Finsku a v Česku – více než slibně započatých již v předkládané práci.

Navrhuji ohodnotit diplomovou práci Martiny Bendové známkou výborně a pevně doufám, že diplomantka zprostředkuje výsledky svého bádání i finskému publiku, akademickému i laickému. Přeji hodně štěstí!

V Turku 31. srpna 2018

Doc. Dr. Viola Parente-Čapková, PhD.

Oddělení finské literatury

Ústav historie, kultury a věd o umění

Univerzita v Turku